

Asia: VN/21836/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi luonnon monimuotoisuusstrategiaksi 2035

Lausuntopyyntö

2. Strategian lähtökohdat

Strategialuonnoksessa todetaan, että luontokadon pysäyttäminen ja monimuotoisuuskehityksen elpyminen vaatii koko yhteiskunnan läpäisevän kestävyysmurroksen, joka vaatii nopeita ja tehokkaita toimia ja jokaisen osallistumista. Luonnoksen mukaan luontokato ja ilmastonmuutos ovat yhteydessä toisiinsa ja niiden yhtäaikainen pysäyttäminen edellyttää mm. vahvaa poikkihallinnollista koordinaatiota, politiikkatoimien johdonmukaisuutta ja asiaan liittyvien kysymysten kytkemistä osaksi muiden hallinnonalojen politiikkatoimia. Kansallinen luonnon monimuotoisuusstrategia pyrkii aikaisempaa enemmän vaikuttamaan luontokadon taustalla oleviin juurisyihin.

Kestävyysmurroksen lähtökohta on tosiasioiden hyväksyminen ja niiden tunnustaminen, mutta tästä tilanteesta ollaan kuitenkin vielä kaukana. ELY-keskus huomauttaa, että heikkenevä monimuotoisuuskehitys yhä kielletään tai sen vaikutuksia vähätellään monilla hallinnonaloilla – myös sellaisilla, jotka olisivat keskeisiä monimuotoisuuden turvaamisessa. Aiemmissa Suomen monimuotoisuuden toimintaohjelmissa (1997–2005, 2006–2016 ja 2013–2020) on esimerkiksi tunnistettu tarve ottaa huomioon luonnon monimuotoisuuden suojelu valmisteltaessa ja uudistettaessa luonnonvarojen sekä alueiden käyttöä ohjaavaa lainsäädäntöä. Kuitenkin metsälainsäädäntöä on luonnon monimuotoisuuden turvaamisen osalta lähinnä heikennetty 2010-luvulla. Esimerkkinä tästä on metsälaissa (1093/1996) osoitetut monimuotoisuuden kannalta arvokkaat elinympäristöt, joiden määritelmiin lisättiin pienialaisuus ja metsätaloudellinen vähämerkityksellisyys vuonna 2014. Tämä johti tiedossa olevien huomioitavien kohteiden pinta-alalliseen laskuun noin kolmanneksella, jonka johdosta kymmenet tuhannet hehtaarit monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita siirtyi metsätalouden piiriin. Lisäksi talousmetsien monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvää PEFC metsäsertifiointistandardia on 2000-luvulla heikennetty siten, että standardin turvaamien arvokkaiden luontokohteiden pinta-ala romahti pinta-alallisesti 95 % (Punntila, P. 2020. Metsäsertifioinnin historia metsäluonnon monimuotoisuuden turvaajana Suomessa – turvan taso lakitasoon verrattuna. Julkaisussa: Suomen biodiversiteettistrategian ja toimintaohjelman 2012–2020 toteutuksen ja vaikutusten arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:36). Samalla kaikissa ensimmäistä standardia seuranneissa PEFC-standardin viisivuotispäivityksissä kulotuskriteeriä on heikennetty

vähentämällä vaadittavien kulotusten määrää (Punntila, P. 2020). Nykyisin PEFC-standardin kulotusvaatimus talousmetsissä käytännössä täyttyy luonnollisilla metsäpaloilla.

Strategialuonnoksessa tuodaan esille, että noin 60 % soista on ojitettu tai otettu muuhun käyttöön. On syytä todeta, että esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla, jonka pinta-alasta noin kolmannes on suota, on soista ojitettu metsätalouden käyttöön noin 85 %, jonka lisäksi 5 % on turvetuotannossa.

3.1 ja 3.2 Päätaavoite ja tarkemmat taavoitteet

Tarkempien taavoitteiden osalta strategialuonnoksessa mainitaan (taavoite 9), että luonnon tilaan suoraan vaikuttava taloudellinen toiminta, kuten maankäyttö, rakentaminen ja luonnonvaratalous, on resurssitehokasta ja ylläpitää sekä parantaa aktiivisesti luonnon monimuotoisuutta. Tämä vaatisi luonnoksessa aiemmin mainittua kestävyysmurrosta tiettyjen alojen osalta. Ottaen huomioon metsätalouden piirissä 2000-luvulla tapahtunut kehitys, ei aitoa kestävyysmurrosta ole realistista saavuttaa alalla vuoteen 2035 mennessä.

Taavoitteessa 14 todetaan, että suomalainen julkinen hallinto toimii aktiivisesti, johdonmukaisesti ja vuorovaikutuksessa muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa strategian päätaavoitteen saavuttamiseksi; lainsäädäntö, muut ohjauskeinot ja strateginen suunnittelu ohjaavat ylläpitämään ja parantamaan luonnon monimuotoisuutta kaikilla sektoreilla. Taavoitevuosi on 2035. Vaikka kyseiseen taavoitteeseen pääseminen on haastavaa, kuten edellä on todettu, tulisi taavoitevuoden olla selkeästi kunnianhimoisempi. On huomioitava, että myös ympäristöhallinnon alalla on erittäin paljon kehitettävää monimuotoisuuden ja ilmastotaavoitteiden huomioimisessa erityisesti vesilain, maaineslain ja ympäristönsuojelulain osalta. Nämä tulisi saattaa kestäväälle uralle välittömästi monimuotoisuusstrategian tai viimeistään monimuotoisuuden toimintaohjelman julkaisun myötä.

3.3 Luonnon tilan taavoitteet

Elinympäristöjen parantamisen yhteydessä esitetään monimuotoisuuden kannalta tärkeimpien rakennepiirteiden, eli kuolleen puun, kookkaiden vanhojen puiden sekä palo- ja kulotusalueiden lisäämistä talousmetsissä. On huomioitavaa, että kyseisiä rakennepiirteitä on pyritty edistämään talousmetsissä vapaaehtoisin keinoin sekä neuvonnalla ja koulutuksella koko 2000-luvun ajan. Tämä ei ole johtanut merkittävään edistykseen rakennepiirteiden kehityksessä. Toimintaohjelmassa tulisi esittää merkittäviä taloudellisia panostuksia kyseisten rakennepiirteiden turvaamiseksi.

Soiden osalta mainitaan, että on keskeistä parantaa niiden vesitaloutta niin aktiivisilla toimilla, kuin sillä, ettei ojittamattomia soita enää ojiteta eikä niitä oteta mihinkään muuhunkaan muuttavaan käyttöön. ELY-keskus toteaa, että aikaisemmin ojittamattomien soiden ojitus jatkuu yhä (Korhonen K. T. et al. 2021. Forests of Finland 2014–2018 and their development 1921–2018. Silva Fennica vol. 55 no. 5 article id 10662. <https://doi.org/10.14214/sf.10662>). Ehkä merkittävämpää luonnon monimuotoisuuden ja ilmastotaavoitteiden kannalta ovat kuitenkin sellaisten vanhojen ojitusten kunnostukset, joilla ei arvion perusteella käytännössä ole vaikutusta puuntuotantoon, mutta joilla on erittäin haitalliset vesistö-, ilmasto- ja monimuotoisuusvaikutukset. Ympäristöhallinnolla ole lainsäädännöllisiä mahdollisuuksia puuttua uudis- tai kunnostusojituksiin, mikäli ei ole osoitettavissa merkittäviä vesistövaikutuksia alapuoliselle vesistölle. Täten on ensiarvoisen tärkeää kehittää lainsäädäntöä aidosti luontoa ja ympäristöä huomioivaan suuntaan.

Geneettisen monimuotoisuuden osalta olisi syytä tarkemmin tarkastella talousmetsien yksipuolisen istutusaineiston vaikutuksia luonnon geneettiseen monimuotoisuuteen. Tämä aiheuttaa riskejä talousmetsien terveydelle ja elinvoimalle muuttuvassa ilmastossa ja tätä kautta myös metsäluonnolle.

3.4 Suojelu ja ennallistaminen

Päästökseen kansainvälisiin ja EU-tasolla asetettuihin velvoitteisiin, tulee Suomen kasvattaa suojelupinta-alaa. Suojelu on tarkoituksenmukaista kohdistaa jo tiedossa oleviin monimuotoisuuden kannalta merkittäviin kohteisiin. Näitä ovat esimerkiksi 2010-luvulla kartoitetut soidensuojelun täydennysehdotuskohteet. Näiden kohteiden suojelu tulee varmistaa lakisääteisesti, sillä soiden suojelu ja ennallistaminen vapaaehtoisesti on vaikeaa laajojen suoalueiden maanomistuksen jakautuessa usealle yksityishenkilölle. Tulisi myös harkita, miten turvata ne monimuotoisuuden kannalta arvokkaat elinympäristöt, jotka poistettiin lain turvaamista kohteista metsälain päivytyksen yhteydessä. Metsävaratiedoissa on myös kuviokohtaisesti merkitty muut arvokkaat luontokohteet, joiden suojelua tulisi edistää voimakkaasti. Nykyisin niiden suojelun edistäminen jää lähinnä metsäammattilaisen neuvonnan varaan, jolla ei välttämättä ole intressiä pyrkiä toimiin, jolla puukaupassa saatava puun määrä vähenee. Valtakunnan metsien 9. inventoinnin (VMI9) tulosten mukaan näitä muita arvokkaita elinympäristöjä oli talousmetsissä kaikkiaan lähes 1,9 milj.ha., joista noin 240 000 ha Etelä-Suomessa (Siitonen, J. ym. 2021. Metsälain arvioinnin jatkoselvitys 10 §:n muutosten vaikutuksista monimuotoisuuden turvaamiseen. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 6/2021). Muiden arvokkaiden kohteiden suojelu edistäisi myös pienvesien ja rantojen suojelua, sillä osa kohteista sijoittuu esimerkiksi pienvesien välittömään lähiympäristöön, mutta jotka eivät täytä metsälain 10 §:n määritelmiä. Jo tiedossa olevien arvokkaiden kohteiden turvaaminen olisi kustannusvaikuttavaa julkisten varojen käyttöä.

Tavoitteeksi tulisi esittää muodostettavien suojelualueiden korvauskäytäntöjen uudistaminen. Esimerkiksi metsäpaloalueita, jotka olisivat hienoja suojelukohteita ja luokiteltavissa luonnonmetsiksi, ei nykyisin juurikaan saada suojeluun, sillä niiden suojelusta tarjottava korvaus ei ole kilpailukykyinen. Korvauksen määrässä tulisi huomioida tapauskohtaisesti myös alueen luonnonarvot, ei pelkkä metsätaloudellinen arvo.

Suojelualueiden alueellisessa kohdentamisessa tulee huomioida EU:n biodiversiteettistrategian mukaiset tavoitteet sekä alueellinen yhdenvertaisuus, eli koko maassa tulee olla yhtäläinen mahdollisuus saavuttaa laadukkaita suojelualueita virkistykseen sekä niiden tarjoamia ekosysteemipalveluja.

3.5 Paineiden vähentäminen ja juurisyihin vaikuttaminen

Strategialuonnoksessa todetaan, että luonnonvarojen hyödyntäminen ja maankäytön paineen vähentäminen edellyttää toimia luontovaikutuksia koskevan tiedon paremmassa hyödyntämisessä niin julkisessa ohjauksessa kuin toimialoilla ja niiden käytännöissä. Lisäksi tarvitaan merkittävästi laajempaa informaatio-ohjausta eli tiedon välittämistä mm. päätöksenteon tueksi. ELY-keskus toteaa, että tätä tietoa ei voida hyödyntää, mikäli valikoimassa ei ole muita kuin vapaaehtoisia keinoja tiedon viemisessä käytäntöön. Esimerkiksi maa-aineksen otto ohjaavassa vuoden 1981 maa-aineslaissa (555/1981) luonnon monimuotoisuus huomioidaan, mikäli ottotoiminnasta aiheutuu kauniin maisemakuvan turmeltumista, luonnon merkittävien kauneusarvojen tai erikoisten

luonnonesiintymien tuhoutumista tai huomattavia ja laajalle ulottuvia vahingollisia muutoksia luonnonolosuhteissa. Oikeuskäytäntö on paljastanut, että kyseiset määritelmät ovat erittäin tiukkoja ja käytännössä niitä sovelletaan harvoin. Merkittävä este luonnon monimuotoisuuden ja luontovaikutuksia koskevan tiedon hyödyntämiselle onkin ajastaan jälkeen jäänyt lainsäädäntö.

Eräs merkittävimmistä luonnon monimuotoisuutta heikentävistä toimista ja keskeinen juurisyy on intensiivinen metsätalous. Luonnonvarakeskus määrittelee suurimman ylläpidettävän hakkuukertymän, joka siis määrittelee tason, jolla esimerkiksi aines- ja energiapuuhakkuut voivat olla, jotta hakkuut voivat jatkua samalla tasolla myös tulevaisuudessa. On huomioitavaa, että suurin ylläpidettävä hakkuukertymä ei huomioi ekologista kestävyttä, mutta hakkuumäärillä on oleellinen merkitys metsälajien elinympäristöjen turvaamisen ja monimuotoisuustavoitteiden kannalta. Keskimäärin vuonna 2021 hakkuissa hyödynnettiin koko Etelä- ja Keski-Suomen alueella keskimäärin 99 prosenttia hakkuumahdollisuuksista. Monessa maakunnassa hakkuutasot jo ylittävät tämän puuntuotannollisesti kestävä tason. Ottaen huomioon aiemmin Venäjältä tulleen puutavaran poistuminen Suomen markkinoilta ja uudet biotuotetehdashankkeet, ovat paineet hakkuutasojen kasvattamiselle yhä vain lisääntyneet. Tämä ei voi olla vaikuttamatta Suomen metsäluonnon monimuotoisuuteen ja ilmastotavoitteisiin. Lisäksi tämä johtaa ylisukupolviseen epäoikeudenmukaisuuteen, jossa hakataan tulevien sukupolvien hakkuumahdollisuuksia. Suomen metsät eivät ole pohjaton luonnonvara, vaan sen käytölle on asetettava rajat, jotka huomioivat niin sosiaalisen, ekologisen kuin taloudellisen kestävyden.

Strategialuonnoksessa tunnustetaan, että edellisen strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa eri hallinnonaloilla oli melko suuria eroja, eikä toteutuksen voida sanoa onnistuneen. Luonnoksen mukaan julkishallinto suunnittelee ja ohjaa toimintaansa erilaisten strategioiden, toimintaohjelmien ja tiekarttojen avulla. Poliitiikkajohdon mukaisuutta eli sitä, että eri politiikkatoimet ovat keskenään linjassa, tulee vahvistaa kaikilla julkishallinnon tasoilla luonnon monimuotoisuuteen liittyvien tavoitteiden ja toimenpiteiden osalta. Etenkin strategisella tasolla valtioneuvoston tulee huolehtia, että keskeiset luonnon monimuotoisuuteen vaikuttavat strategiat ovat linjassa keskenään. ELY-keskus toteaa, että tältä osin on valtioneuvosto jo nyt epäonnistunut tavoitteessa. Esimerkiksi uusi vuoteen 2035 ulottuva Kansallinen metsästrategia ei juurikaan sisällä elementtejä, joilla metsien heikkenevää monimuotoisuuskehitystä voitaisiin hidastaa. Kansallisessa metsästrategiassa on tarjolla monimuotoisuuden turvaamiseksi ainoastaan selvittämistä, kehittämistä ja neuvontaa. Nämä keinot ovat olleet käytössä koko 2000-luvun, mutta tutkimuksen perusteella luonnonhoidon taso ei suosituksista ja neuvonnasta huolimatta ole 2000-luvun alusta lähtien parantunut, vaan taso on päinvastoin laskenut 2010-luvulla (Siitonen, J. ym. 2020. Talousmetsien luonnonhoidon kehitys vuosina 1995–2018 luonnonhoidon laadun arvioinnin sekä valtakunnan metsien inventoinnin tulosten perusteella. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 69/2020: 1-71, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-056-4>).

3.6 Saamelaiset ja luonnon monimuotoisuus

-

3.7 Suomi maailmalla

Kappaleessa esitetyt tavoitteet ovat kannatettavia ja kunnianhimoisia. Suomen tulee omalla toiminnallaan näyttää esimerkkiä ja toimia edelläkävijänä monimuotoisuuden tilan parantamisessa ja kestävässä kehityksessä, kuten esitetään sivun 23 taulukon tavoitteessa 21. Viime vuosien

esiintyminen esimerkiksi EU:n ennallistamisasetuksen ja taksonomia-asetuksen vastustajana ei ole ollut omiaan luomaan kuvaa Suomesta edelläkävijänä. Mikäli emme omin voimin Suomessa pysty saavuttamaan monimuotoisuus- ja ilmastotavoitteita, joihin olemme sitoutuneet, tulee ohjaus tapahtumaan kansainvälisesti ja EU-tasolta.

Muita huomioita luonnoksesta

-

Kullas Johanna
Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus - Luonnonsuojeluyksikkö